

nec destruens, immo etiam servans ac sequens: quod licet diversum in diversis nationibus, ad unum tamen eundemque finem terrenæ pacis intenditur, si religionem, qua unus summus et verus Deus colendus docetur, non impedit. (§. VI.)

COROL. Ex adverso autem, si institutum quodpiam, respectu ad Rempubliam habito, prorsus est indifferens, pietatem vero ad virtutem adjuvare aptum, sua Ecclesiam in constituendo libertate frui patiantur Reges perinde æquum est. De Marca lib. 2. cap. 6. §. 6.

SCHOL. Hoc illud arbitror esse jus, quod clar. Scrode potestatem imperii civilis condirectivam vocat, pariterque principibus vindicat *Instit. jur. canon. lib. 1. tit. 2. §. 112.* At vero ex eo, inquit, quod potestas ecclesiastica intelligatur absque detrimento et diminutione imperii civilis, abunde elucescit, causas disciplinæ et politiæ in Ecclesia externæ non exemptas esse à jure regie inspectionis, ne per instituta ecclesiastica violentur jura et libertates status publici; immo referri ad potestatem imperii civilis condirectivam, quatenus hæ causæ cum statu et regimine politico connexionem habent: adeo ut leges ecclesiasticæ et speciatim bullæ pontificiæ disciplinares, qua mixtæ, non tantum ab auctoritate Ecclesiæ, sed ab imperio et approbatione Regum et Principum sæcularium suam vim obtineant. Similiter etiam Rauttenstrauch jam ante docuit *Instit. jur. eccles. §. 62.*

§. CXVII.

Deinde jus supremæ inspectionis.

Alterum est jus supremæ inspectionis, situm in potestate cognoscendi omnia, quæ in territorio civitatis à quocumque gerantur, dandique operam, ut ne quid ex iis Respublica detrimenti capiat. Inter alia Majestatis

jura omnes, quod sciam, etiam jus supremæ inspectionis connumerant. Nec immerito (1). Nam quum summam hanc potestatem ideo Regibus à Deo commissam fuisse satis constet, ut populorum suorum felicitatem curent; officii vero istius explendi facultas nulla esse possit, aut perexigua, nisi, quæ geruntur in territorio, nota illi explorataque teneant: sane quidem evidens est, jus simul cum officio datum Regibus exigere, ne quid clam ipsis in civitate fiat, ex quo aliquod in Rempubliam detrimentum possit promanare. Nosse vero quid agatur, noxam publicam oculis tenere, nec habere potestatem impediendi; hoc vero tam secum pugnant est, quam quod maxime. Utrumque igitur jus imperio civili inest. Et quoniam Christus, etsi Regum jura non auxerit, nec diminuerit tamen, (§. XXXVI.) extra omnem nobis controversiam positum esse debet, utramque hanc potestatem, recepta in territorium Ecclesia christiana, imperantibus integram servari illibatamque, tam cognoscendi scilicet quæ aguntur ab illa, quam vetandi pro auctoritate, ne omnino fiat quidquam, quod in Reipublicæ detrimentum possit redundare. (§. CXVI.)

SCHOL. Os hominis! tun' vero audes Christi Ecclesiam in hanc adducere suspicionem, quasi illa sit unquam factura quidpiam, quod nocere possit civitati? Immo vero id ego futurum numquam plane certus sum: sed (quod in aures tibi dictum esto) qui Christiano populo præsumunt, singulos esse homines ajo, qui errare possunt, qui affectibus duci, qui servire cupiditati. In his hominum vitiis præcavendis oculatum ego Principem volo, non in periculo ab Ecclesia Christi impendente, quod nullum est. Nec valde moveor, si jus istud Principibus Christianis, ac cetera huic conjuncta erepta velis, hoc magis quod Puffendorffium in libro de habitu religionis doctrinæ istius auctorem existisse ferunt. Primum enim in hoc sane turpiter errant. Jus supremæ

(1) Scheidemantel part. 1. cap. 6.

inspectionis pars est præcipua *juris territorialis*, quod nemo civilis philosophiæ gnarus non fatetur jus esse Majestati internum, cui religio christiana nihil penitus detractum vult. Deinde cave, ne si erroneum dicas omnem, quidquid à Protestante scriptum est, idque ideo quia scriptum est à Protestante, eveniat tibi, quod multis accidisse memini, ut te ridendum suaviter prudentioribus exhibeas.

§. CXVIII.

Et jus advocatiæ ecclesiasticæ in rebus fidei.

Addo his *jus advocatiæ*, quam vocant, *ecclesiasticæ*, seu tutelæ ac defensionis publicæ, quæ quidem patet quam latissime. Hujus enim vi Reges ac Principes Christiani, etsi in rebus fidei judicandis interpretandisque nullas sibi à Christo relictas partes satis norint, (§. LXXIX.) ac nec eam quidem, quam eis solam *Michaelus* vindicat (1), doctrinam publicam determinandi auctoritatem usurpent; non possunt tantum, verum etiam tenentur (§. CX.) cultum veri Dei omni, quo per naturam religionis licet, modo promovere, impedimenta ejus in Republica removere, dogmata ab Ecclesia definita populis sibi creditis proponere (2), ea pro auctoritate tueri. Quæ si qui contempta Ecclesiæ auctoritate pertinacius impugnant, eaque re dissidio malisque moribus occasionem subministrant, eos justa etiam coërtione compescere (3), aut abesse jussos patriis laribus (4), inque aliam regni provinciam traductos (5) removere procul à consortio integræ partis, ne disjunctis religione animis

(1) *Diss. de jure Princ. circa doctr. publ. §. 26.*

(2) *Caus. 23. quæst. 3. can. 41.*

(3) *Muratorius de ingen. moderat. lib. 2. cap. 11. et 12.*

(4) *Vid. Henniges de Imper. potest. circa sacra cap. 5. §. 3.*

(5) *Ickstardt diss. de jur. transpl. subdit. tom. 1. opusc. 5.*

parum cohæreat sociale vinculum, quo interna civium securitas præcipue continetur (1): nisi aliud suadeat publicæ necessitatis dura lex, quæ sæpe etiam quod minime probes tolerare jubet humaniter et illæsa conscientia (2); sed tolerare tamen ad eum modum, ne justitiam tolerantiam limites ultra, quam par est, in immensum proferantur, ut sapienter ex *Buddeo* monet *Barthelius* (3): *Tolerandi sunt dissentientes, ajens, ita tamen, ut veritati inde nullum creetur periculum, et qui nostræ curæ concrediti sunt, in discrimen amittendæ salutis æternæ non conjiciantur: tolerandi sunt, non tamen statim facultas impie et pro lubitu errores disseminandi illis est concedenda: tolerandi sunt, simul tamen in viam veritatis ea, qua decet, ratione revocandi. Dabit ergo operam, quantum fieri potest, quisquis imperii habenas tenet, ut veritatis et charitatis communionem in religione vel sartam tectam seruet, vel ex zelo secundum scientiam et prudentiam eandem inter subditos reducat; libertatem vero effrænam ultra terminos Reipublicæ et Ecclesiæ positos evagari non patiatur, quo non tantum eos beatos in civili vita, sed etiam æternæ beatitudinis faciat consortes.*

SCHOL. Quemadmodum promiscuam de religione sentiendi facultatem tam Ecclesiæ quam Reipublicæ perniciosam esse res ipsa per se docere quemque satis potest, ut immerito reprehendantur Principes, qui, quæ possunt ac licet ratione, hanc credendi, ut libet, impiam libidinem coërcent; ita alienum semper à spiritu Ecclesiæ, et carentem scientia zelum existimavi eorum, qui in revocandis in sinum Ecclesiæ subditis nihil nisi arma et vim clamitant. (§. LXIX. LXX.) Cujusmodi ingenii turpis foetus, tamquam insignis ad deformitatem puer non inique cito è medio sublatus, est libellus auc-

(1) *Hennig. loc. cit.*

(2) *Barthel de eo, quod justum est circ. libert. relig. cap. 12.*

(3) *Loc. cit.*

tore *Jo. Damiani* Budæ editus, quo vir hic (immemor haud dubiæ præcepti illius divini: *Ex hoc cognoscent vos, quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem*) demonstrare conatus est, quod *Principes, Magistratus et Dinastæ romano-catholici* habita occasione et opportunitate possint ac debeant, acatholicos in suis ditionibus commorantes cogere etiam mediis extremis, quoties mitiora non possunt, ad amplectendam veram et unice salvificam romano-catholicam fidem.

§. CXIX.

Et in negotiis disciplinæ.

Haud minus otiosa est Principum advocatia in munienda Ecclesiæ tam potestate quam disciplina. Sicut enim officii esse sui vere existimant, securam eam à vi atque injuria præstare, jura ejus ac privilegia intacta conservare, auctoritatique illius, quoties executione indiget ac pudico auxilio, suam adjungere, ut, *quam Ecclesiæ humilitas exercere non prævalet disciplinam, cervicibus superbiorum potestas Principalis imponat* (§. CX.); ita præcipuo etiam quodam studio ecclesiasticam disciplinam prosecutos legimus piissimos Imperantes. Confirmabant canones ab Ecclesia conditos, publicisque legibus muniabant: (§. XLIX.) oblivione aut contemptu sepultos restituebant: tollebant abusum, ac reformabant severam Patrum disciplinam, aut aperte impetentes, aut emollientes sensim enervantesque. Nec patiebantur facile pie à majoribus ac sapienter instituta, vel usu diuturno tamquam in jus regni proprium recepta, novis, invicto populo ac se in consultis, labefactari constitutionibus: iniquum existimantes, mores, quibus diu adsuevit, ut deserat, populum Christianum sine justa causa cogi, aut sine suo adsensu mutari disciplinam

quæ publice recepta in legem abit civilem, regiæ non minus quam sacræ potestati subjectam.

SCHOL. Conf. *Petrus de Marca de conc. sacerdot. et imp. præcipue libro 2. et 3. Non solum interpellati* (inquit *lib. 2. cap. 10. §. 1.*) *et rogati Principes ministerium suum ad canonum observationem commodare possunt, sed etiam ex officio in eam curam incumbere tenentur::: Ad quæ officia Principes adigi putamus, non ex eo tantum capite quod ea ad felicitatem imperii conducant, quæ quidem ut plurimum cum illis est conjuncta, sed ex eo etiam quod nomen suum Christo dederint, eique caput suum et ipsam regiam dignitatem devoverint.* (§. CXI.) *Et rursus lib. 4. cap. 1. §. 3. Tanta vero et tam diligens cura à Principibus adhiberi debet custodiæ canonum, ut potiore legum ecclesiasticarum quam civilium rationem habere debeant, ut monet Justinianus in præfatione Novellæ 137. Unde paulo etiam commotior quærit Claud. Peneus in epistola ad Tit. cap. 3. Si Principum nihil interest rerum sacrarum, cur de negotiis ecclesiasticis in Codice, in Novellis tot augustæ leges atque constitutiones? tot in nostris et omnium Christianorum annalibus edicta regiæ? tot sæcularia consulta? Nec per abusum hæc malamque usurpationem facta ab iis dicat quispiam: non enim decet quemquam dicere* (ait *Card. Cusanus lib. 3. conc. cath.*) *sanctissimos Imperatores, qui pro bono Reipublicæ de electionibus Episcoporum et collationibus beneficiorum et observatione religionis multas sacras constitutiones ediderunt, errasse; et ita statuere non potuisse: immo legimus Romanum Pontificem eosdem rogasse, ut constitutiones pro cultu divino, pro bono publico etiam contra peccatores de clero ederent.*

§. CXX.

Salva civium libertate.

Ita vero defendendæ Antistitum auctoritati operam impendant Reges necesse est, ut civium suorum capita, fortunas, existimationem tuta simul præsent, adversus abusum sacræ potestatis. Abutentibus enim potestate sua Prælati ecclesiarum vel contra naturalem æquitatem vel contra receptos lege canones, nihil impedit quo minus Regum implorare auxilium si possint, qui vim et injuriam patiuntur; exemplo *Pauli* auxilium *Cæsaris* implorantis adversus injuriam, quam à *Festo* metuebat, ut *Augustinus* docet (1); *Athanasii*, qui à synodo Tyria per summum nefas absens damnatus *Constantinum* adiit, rogans ut ipse aut per se aut per novam Episcoporum synodum causam innocentiamque suam examinaret (2); *Joannis Chrysostomi* à *Theophilo* in synodo ad *Quercum* iniquissime condemnati, et *Arcadium Imp.* exorantis, ut vim sibi contra canones illatam auctoritate sua prohiberet (3). Causam juris reddidit *Eunomius* Episcopus Nicomediensis in libello ad Imperatores, qui in concilio Chalcedonensi lectus, et in acta synodi relatus est: *Deus vobis regnum*, inquit, *et omnium rerum imperium ad salutem orbis terrarum et pacem sanctarum Ecclesiarum juste donavit::: Unde prosternimus nos majestatis vestræ vestigiis, ut jubearis arceri injustitiam, quæ adversum nos à Reverentissimo Episcopo Nicæno Anastasio est præsumpta* (4). Similiter *Eusebius* Episcopus Dorylaei in libello ad eosdem Imperatores: *propositum est*, ait, *clementiæ ves-*

(1) *Epist.* 185. n. 28.(2) *Natalis Alexand. sec. IV. diss.* 21.(3) *Constantius in epist. Rom. Pontif. pag.* 779.(4) *Tom. 2. concil. Hard. pag.* 563.

træ, universis quidem sibi subditis providere, et manum porrigere omnibus injuste oppressis, præcipue tamen fugentibus sacerdotio: in hoc divinitati placentes, à qua vobis imperare et dominari sub hoc sole donatum est. Ergo quoniam multa et dira::: sumus perpeSSI à Reverentissimo Dioscobo Alexandria magnæ civitatis Episcopo, adimus vestram pietatem supplicantes justitiam promereri (1). Quare mirari soleo *Cælestinum Sfondrati* virum utique non ineruditum, qui audacter hoc jus novum et nuper admodum mala fide usurpatum ausus est adfirmare (2), cujus exstant tam antiqua tamque illustria testimonia. Nomen novum est, fateor, at res ipsa vetustissima, nec Gallis tantum et Hispanis, sed omnibus regnis catholicis nstitata: tametsi non ubique appellationis tamquam ab abusu, ut Gallis, aut ut Hispanis, recursus ad Principem nominibus usurpetur. Libertati vero ecclesiasticæ qui hoc jus adversari contendunt, si non videntur meminisse, nullam esse posse in abutendo libertatem. Abusus non libertatis est, verum licentiæ, cujus reprimendæ si quis auferre Principibus potestatem contendat, statim, non quidem sero comperiet experimento manifestissimo, inquit Covarrubias, quantum calamitatis Republicæ invexerit. *Pract. Quest. cap. 33. pag. m. 213.*

(SCHOL. Conf. Petrus de Marca de conc. sacerdot. et imp. lib. 4. Hieronymus de Cævallos de cognitione per viam violentiæ in causis ecclesiasticis. Carolus Fevret de abusus Van-Espen concordia immunit. eccles. et juris regii. Alii.

§. CXXI.

De aliis remissive.

Atque hæc de potestate Principum Christianorum

(1) *Ibid. pag.* 70.(2) *Gall. vind. diss. 3. §. 2. pag.* 586.

circa sacra, ejusque causa et origine generatim dicta sumpto. Singula enim, quæ huic potestati insunt jura, innumera prope sunt, nec in hac systematis parte evolvenda. Reliquum est, ut quæ sit potestatis sacræ ad civilem relatio, quive utramque limites contineant, paucis, sed quantum fieri potest dilucide, exponamus.

CAPUT III.

DE LIMITIBUS UTRIUSQUE

POTESTATIS.

§. CXXII.

*Concordia Sacerdotii et Imperii studiose
colenda est.*

Duplex est in orbè suprema potestas, per quam unaquæque Christianorum Respublica regitur, *Sacerdotium* et *Imperium*: (§. LXXVIII.) quorum illud divinis se ministeriis impendit, vitæque futuræ beatam æternitatem curat; (§. VI.) hoc statum Reipublicæ componit, et civilis societatis tranquillitatem vitæque præsentis felicitatem tuetur ac promovet. (§. XCIII.) Utraque à Deo instituta, utraque summa est, (§. LXXIX.) et soli Deo subjecta in his, quæ sui juris sunt: (§. XCVI.) personis, muneribus, negotiis à Christo disjuncta, (§. LXXVI.) et suis porro unaquæque limitibus circumscripta, quibus studiose conservandis populorum felicitas potissimum continetur. *Maxima quidem*, inquit Justinianus Imp. (1) *in hominibus sunt dona Dei à superna collata clementia, Sacerdotium et Imperium; et illud quidem divinis ministrans, hoc autem humanis præsidens ac diligentiam exhibens: ex*

(1) *Novell. 6.*

uno eodemque principio utraque procedentia humanam exornant vitam. Ut autem ad conservandam regnorum tranquillitatem nihil est concordia sacerdotii et imperii validius, nihil optatius; ita nihil facile ad eam perturbandam dissidio eorum pertinacius esse potest, nihil ad memoriam tristius. Itaque summo sibi studio nitendum esse arbitrati sunt doctissimi quique prudentissimi-que viri, ut designarent limites utriusque potestati à Patribus constitutos, quibus ea, qua par est, religionis custodiendis pacem colamus inter nos concordiam, quam religionis nostræ auctor *Christus* toties discipulis suis commendavit.

SCHOL. Difficile est, fateor, controversos diu et mirum quantopere confusos limites dirimere. At sunt tamen characteres quidam, sunt quædam tamquam vestigia à majoribus hæud obscure expressa, et incredibili labore, judicio admirabili ab Illustrissimo de Marca ex omni pene antiquitate collecta, quæ si seposito partium contentioso studio, abjectisque præjudicaturum opinionum pernicioso commentis, sequi constanter placet, transigi fortasse his isthæc non infeliciter potest. Tentavit Lochsteinius nostra ætate, et si quid judicare ego de his rebus possum, tentavit egregia cum laude et ingenii et doctrinæ, descriptis hæud multis observationibus omnem penitus tollere controversiam. Quo, si quis docuerit rectiora, sequar: tantisper huic viro adhaerendum censeo.

§. CXXIII.

Limites utriusque potestatis ex diversitate finium.

Actionum humanarum omnium finis est *vera felicitas*, eaque duplex, *æterna* una potestati sacræ proposita, altera *temporaria*, quam potestas civilis procurat. (§. CXXII.) Possunt itaque omnes cujusvis ho-